

POSUDOK OPONENTA HABILITAČNEJ PRÁCE

Téma habilitačnej práce:

KONCEPT PIATICH FAKTOROV OSOBNOSTI V PSYCHOMETRICKÝCH A SPOLOČENSKÝCH SÚVISLOSTIACH

Autor práce: Mgr. Michal Kohút, PhD.

Oponent: doc. PhDr. Milica Schraggeová, PhD.

Snaha identifikovať základné osobnostné dimenzie, určiť ich prediktívnu silu pre odhad budúceho správania, správne interpretovanie interpersonálnych rozdielov a jedinečných špecifik každého jedinca neprestáva byť základnou otázkou nielen psychológie osobnosti, ale psychológie ako takej. Snahe dopracovať sa k čo najpresnejším odpovediam vysvetľujúcim správanie jedinca odpovedajú historicky dva prístupy. Jeden predstavuje snahu o pochopenie individuálnych životov v ich komplexnosti a jedinečnosti, v súčasnosti reprezentovaný predovšetkým naratívnymi prístupmi, druhý predstavuje tradičný nometetický prístup zameraný na kvantitatívnu metodológiu a úsilie vyvinúť presné a spoľahlivé diagnostické metódy/osobnostné dotazníky a pomocou štatistických analýz sa dopracovať k odpovediam predikcie správania. Predkladaná habilitačná práca Michala Kohúta nadväzuje na súčasné výskumy a aktuálne otázky v oblasti dominujúceho faktorového modelu osobnosti, Big Five.

Habilitačná práca predstavuje systematické priblíženie súčasného stavu v oblasti existujúcich dotazníkov päťfaktorového modelu, prináša však i nové prístupy skúmania psychometrických charakteristík, validity a reliability (metódu DIF, Invariantnosť merania s využitím odpovede na položku IRT). Práca predstavuje obohatenie jednak slovenského výskumného kontextu o nové verzie BFI dotazníkov a jednak pokročilými štatistickými analýzami prináša výsledky obohacujúce tak medzikulturálne výskumné porovnania v rámci modelu BF, ako aj univerzálne inšpiratívne námety pre psychometrické analýzy.

Štruktúra predkladanej dizertačnej práce

Úvodných 38 strán práce predstavuje zhrnutie hlavných tém a zistení, ktoré sú doložené 11 samostatnými štúdiami, ktoré autor realizoval prevažne v spoluautorstve.

Štúdiá 1 a 2 prehľadnou formou predstavujú metódy DIF(differential item functioning) – odlišné fungovanie položiek – predstavuje tento koncept užitočný pre odhalenie možného skreslenia testového skóre (závažné najmä pre testy schopností). Podáva zrozumiteľný prehľad viacerých štatistických metód na identifikovanie a potvrdenie odlišného fungovania položky. Od prehľadových štúdií popisujúcich metódy DIF prechádza v štúdiu 3 k overovaniu rodovej odlišnosti fungovania položiek v slovenskej verzii dotazníka NEO-FFI. V tejto štúdiu poukázali autori na značný počet položiek vykazujúcich odlišné fungovanie u mužov a u žien, však na výslednom skóre odstránenie týchto položiek nemalo významný vplyv, s výnimkou domény otvorenosti voči skúsenosti.

Štúdie 4 a 5 pokladám za kľúčové keďže prinášajú validizáciu plnej verzie a skrátených verzií dotazníka BFI-2. Výhodou BFI-2 je, že okrem základných osobnostných domén meria aj ich subdomény – facety, čo umožňuje subtílnejšie interpretačné možnosti. Štúdiá prináša širšej odbornej verejnosti k dispozícii novú metódu na meranie osobnostných dimenzií veľkej päťky adaptovanú na slovenskú populáciu. Potvrďuje nielen univerzálnosť modelu veľkej päťky, ale poskytuje aj možnosť budúcich medzikultúrnych porovnaní.

Štúdiá 6 prináša ďalšiu validizáciu dotazníka BFI-2, test -retest stabilitu po 6 mesiacoch a potvrdenie prediktívnej sily domén Negatívna emocionalita a Extraverzie pre subjektívny well-being. Zvlášť podnetné je skúmanie ekologickej validity BFI-2 z perspektívy predikcie osobnostných dimenzií pre preferované hodnoty ako i bežné každodenné akty správania a potvrdzuje dôležitosť stálych osobnostných dispozícií pre vysvetlenie hodnotových postojov a správania.

Štúdie 7 a 8 rozširujú pohľad na odlišné fungovanie položiek v rámci BFI-2 vzhľadom na rod a miesto bydliska.

Štúdiá 9 predstavuje kapitolu z autorovej monografie v ktorej sumarizuje výsledky a diskusiu ohľadom invariantnosti merania piatich faktorov osobnosti v súvislosti s rodom a vekom. Autor hľadá odpoveď na otázku, či meriame to isté osobnostnými dotazníkmi, pričom vychádza z porovnania invariantnosti merania zameranom na odlišné fungovanie položiek medzi mužmi a ženami a medzi staršími a vynárajúcimi dospelými. Napriek zdanlivo veľkému počtu položiek, ktoré vykazovali odlišné odpovede, vylúčenie takýchto položiek neznamenalo zlepšenie validity, resp. zmenu celkového skóre v meraných doménach. Autor však varuje pred prílišným zjednodušovaním, či už prístupom unáhleného vylučovania položiek alebo zanedbávaním tohto validizačného nástroja.

Štúdie 10 a 11 sa zameriavajú na súvislosti osobnostných dimenzií na prežívanie pandémie COVID – 19. Štúdiá 10 identifikovala osobnostné prediktory v súvislosti so správaním sa počas prvej a druhej vlny pandémie, poukazujúc na dôležitosť zmeny vnímania situácie, ktorá interaguje s výsledným správaním. Počas emocionálne vypätej situácie prvej vlny, bol podiel osobnosti vysvetľujúcu variáciu správania podstatne vyšší ako vo vlne druhej. Štúdiá 11 prináša širší pohľad na situačné faktory

ovplyvňujúce životnú spokojnosť v dôsledku pandémie. Okrem neprekvapujúceho potvrdenia Extraverzie a negatívnej Emocionality ako najsilnejších prediktorov well-beingu štúdia upozorňuje na dôležitý vplyv situačných faktorov ako je pociťované ekonomické ohrozenie, nerealistický optimizmus a dôvera vo vládne opatrenia.

Otázky

Autor svojou prácou potvrdzuje, že na osobnosti záleží a aj zdanlivo štatisticky malé súvislosti majú význam. Zameriava sa na analýzy idúce až ku nachádzaniu odlišného fungovania na úrovni jednotlivých položiek. V psychológii osobnosti sa môžeme stretnúť aj s opačným trendom, snahou redukovať osobnosť na menší počet faktorov, idúci až ku konceptu dvoch faktorov (stabilita, plasticita – DeYoung) resp. Big one (Musek). Aký je pohľad autora na tieto prístupy redukujúce počet osobnostných faktorov?

Autor zaznamenal, že pri faktore otvorenosť ku skúsenosti malo vylúčenie položiek na základe analýzy DIF efekt na rozdielne škálové skóre u mužov a žien. Faktor otvorenosti býva považovaný niekedy za dvojjložkový, jedna subdoména zdôrazňuje vnútornú otvorenosť (fantázia, estetika) a druhá vonkajšiu otvorenosť (nápad, zmena). Smerujú autorove výsledky k takémuto modelu Otvorenosti voči skúsenosti?

Zhrnutie

Habilitačná práca Mgr. Michala Kohúta, PhD. prezentuje cenné poznatky, zovšeobecnenia, a vlastné stanoviská k riešeným problémom. Pri tvorbe textu autor využil literárne pramene, výsledky prevažne zahraničných výskumov, kritickým prístupom i autonómnym vedeckým a odborným úsudkom dospel k záverom s potenciálom pre rozvoj psychologickéj vedy na Slovensku.

Predloženú habilitačnú prácu odporúčam k habilitačnému konaniu.

V Bratislave, 13.02.2023

doc. PhDr. Milica Schraggeová, PhD.